

*В А М,
В Ч И М Е Л І*

Михайло Гуць

**ВІРНІСТЬ ВИСОКОМУ ПОКЛИКАННЮ
УКРАЇНСЬКОГО ФІЛОЛОГА І НАРОДОЗНАВЦЯ**

*З життєпису фольклориста, педагога
і громадсько-культурного діяча Василя Скрипки*

20 вересня 1997 року в Кривому Розі раптово відійшов у вічність Василь Микитович Скрипка. В його особі Україна втратила талановитого фольклориста, педагога, відомого громадсько-культурного діяча.

Василь Скрипка присвятив усе своє свідоме життя Україні, якій самовіддано служив і науковими працями, і невтомною педагогічною та громадською діяльністю. Як і багато інших його друзів-однодумців, зазнав переслідування з боку тоталітарного режиму, котрий завдав безмірно багато лиха всьому світу і чи не найбільше нашій багатостраждальній Україні, особливо її духовності. "Тоталітаризм, — підкреслював Олесь Гончар, — вихолощував живу душу з людини, а вітак і з мистецтва"

Народився Василь Скрипка 16 квітня 1930 року в селі Базавлуку Апостолівського району Дніпропетровської (Січеславської) області в селянській родині. В 1950 році закінчив Апостолівську залізничну середню школу № 33, де захопився вивченням рідної мови та літератури. 1950 року вступив на філологічний факультет (відділ української мови та літератури) Дніпропетровського університету. Допитливий юнак поринув з головою у рунтовне студювання мови і літератури та громадську діяльність. "П'ять років, — згадує В. Скрипка в автобіографії, — промайнуло у жадібному навчанні та громадській роботі. Був членом гуртків — творчого, філософського і старостою науково-дослідницького на кафедрі української літератури; скрізь виступав з доповідями, працював пропагандистом у робітничих гуртожитках автозаводу" У 1955 році він успішно закінчив університет з відзнакою.

Після закінчення університету В. Скрипка працював штатним кореспондентом обласного радіо в Дніпропетровську. З вересня 1956 року викладає українську мову і літературу в середній школі 36 м. Дніпропетровська.

До цих анкетних даних додаємо ще такі штрихи. В. Скрипка походить із Південної України, де колись народилася козацька вольниця, унікальне явище у світовій історії — Запорізька Січ. І той волюбний і нескорений дух нащадків козаків, які воліли загинути на полі бою із шаблею в руках, ніж по-рабському жити в неволі, ту велику любов до свободи і рідного краю В. Скрипка увібрав із молоком матері. Саме ця південноукраїнська земля (колишні володіння Запорізької Січі) дала плеяду українських театральних діячів — М. Кропивницького і Тобілевичів, що стали відомими під іменами Іван Карпенко-Карий, Микола Садовський, Панас Саксаганський. У тяжкі часи антиукраїнської політики царського режиму у 2-й половині ХІХ ст. саме вони —

корифеї українського театру — виступили як благовісники національного відродження України та її культури. Їхніми постатями захоплювався В. Скрипка, в характері якого теж проявлялися козацька волелюбність і артистичні риси.

А неподалік, теж на колишніх землях Запорізької Січі, у Ново-Архангельську, що стоїть на берегах річки Синюхи, народився один з найбільших українських письменників ХХ ст., “поет національного болю, гніву і боротьби”², за висловом відомого вченого Мікулаша Неврлого, видатний публіцист і блискучий оратор Євген Маланюк (1897—1968), якого в Україні до проголошення її незалежності мало хто знав, бо він жив за кордоном і активно виступав проти поневолення рідного народу тоталітарним режимом. Коли ж з’явилася найменша можливість ознайомлення В. Скрипки з його високомистецькою поезією, наснаженою відгомонам волелюбності запорізьких козаків та визвольних змагань за незалежність України в 1917—1920 роках, в яких Є. Маланюк безпосередньо брав участь зі зброєю в руках, вона стала супутником і натхненням молодого учителя-україніста, сина південноукраїнських степів.

У пробудженні та зміцненні у В. Скрипки свідомості того, що він є нащадком запорізьких лицарів, які на весь світ прославили Україну, велику роль зіграло те, що він вищу освіту здобував і певний час працював у Дніпропетровську, де свого часу розгорнув свою діяльність найвидатніший історик запорізького козацтва, визначний український фольклорист, етнограф, археолог, мовознавець і письменник Дмитро Яворницький (1855—1940). Його працями В. Скрипка захопився саме в час навчання у Дніпропетровському університеті та в перші роки після його закінчення. Ознайомлення з українознавчими дослідженнями Д. Яворницького, а також А. Кащенко і М. Аркаса, життя і діяльність яких теж пов’язані з Півднем України, вивчення народознавчих та історичних праць і матеріалів, зібраних у Дніпропетровському історико-краєзнавчому музеї, сприяло посиленню інтересу у В. Скрипки до фольклорного та етнографічного й мовознавчого вивчення Півдня України.

У період перебування В. Скрипки в Дніпропетровську старі мешканці цього міста ще пам’ятали, що Д. Яворницький дав роботу і прихисток позбавленому праці у Волинському науково-дослідному музеї (у Житомирі) Василю Кравченку (1862—1945), уродженцю Півдня України, який ще в 1907 році заснував найкращий на Волині музей і тривалий час працював там, організувавши при ньому наукове товариство дослідників цього краю. Його праці високо цинили і українські і російські вчені (академіки М. Грушевський, О. Шахматов та ін.). І не випадково В. Скрипка через кілька років, коли йому пощастило ознайомитися з великою рукописною спадщиною В. Кравченка, яку привіз до Києва з Ростова-на-Дону син Кравченка Михайло, одним із перших почав говорити, що необхідно повернути з довготривалого забуття ім’я цього діяча та поставив питання про наукову реабілітацію і імені, і народознавчої спадщини одного з найближчих сподвижників і послідовників Д. Яворницького на ниві дослідження народної культури.

Вивчення спадщини Кравченка, уродженця м. Бердянська, в свою чергу викликало у В. Скрипки зацікавлення постаттю Трохима Зіньківського (1861—1899). Останній теж був уродженцем м. Бердянська *

* До речі, уродженцем м. Бердянська був також Опанас Сластіон (1855—1933) — український художник, друг Д. Яворницького, визначний діяч на ниві відродження національного стилю в українській архітектурі (за його проектами з використанням традицій місцевого народного зодчества було побудовано сотні будинків “Просвіти” та земських шкіл), в декоративно-вжитковому мистецтві та ремеслах (понад тридцять років він віддав вихованню творчої молоді в прославленій Миргородській художньо-промисловій школі ім. М. Гоголя) і в кобзарському мистецтві (за його активною участю Ф. Колесса зібрав і видав фундаментальну двотомну збірку найціннішої частини українського фольклору-мелодій дум, які й досі зберігають свою мистецьку вартість, допомагаючи збагнути найглибші таємниці нашого народного епосу. О. Сластіон — автор альбомів “Портрети українських кобзарів” і “Старовина українська та запорозька” прекрасних ілюстрацій

Виступає В. Скрипка на Шевченківському святі в Кривому Розі.

другом і однодумцем В. Кравченка, автором ряду праць на захист української культури, мови, народнописенних скарбів, національних прав українського народу. Саме Зіньківському належать слова, виголошені в роки суспільно-політичної реакції в 90-х роках XIX ст. звернені до української інтелігенції, які співзвучні із пророчими закликами Тараса Шевченка, Павла Чубинського та Івана Франка: "Не вдаваймося в тугу, а вірмо в духовну непохитну силу нашого великого міцного народу!"³

Як і про В. Кравченка, В. Скрипці навіть у часи затяжного застою і репресій вдалося опублікувати кілька статей про Т. Зіньківського. На жаль, підсумок багаторічної і напруженої роботи В. Скрипки над спадщиною земляка — книга праць Т. Зіньківського, що, пролежавши

дуже багато часу в різних видавництвах радянської України, у повному вигляді так і не побачила світу. Лише частина цієї книги, та й то тільки після проголошення незалежності України, була надрукована на сторінках журналу "Неопалима купина" (№ 5—6, 1995, та ін.)

Жадоба пізнання історії та культури рідного народу привели В. Скрипку до Академії наук України, де 1958 року він успішно складає вступні іспити до аспірантури Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії Академії наук України. Це було щастям для В. Скрипки потрапити в такий унікальний народознавчий інститут, де чільне місце посідало вивчення національної культури, зокрема пісні, в яку молодий філолог був закоханий. До того ж, інститутом керував поет-академік Максим Рильський, один із найвидатніших представників української науки і культури XX століття.

Тут В. Скрипка зустрів людей, що цікавилися тими ж питаннями, які хвилювали і його ще в студентські роки. До таких, зокрема, належав і М. Рильський, котрий, зокрема, підтримав працю дніпропетровця Івана Шаповала про Д. Яворницького "В пошуках скарбів", написану переважно на основі особистих вражень автора під час спільної його роботи з видатним ученим і письменником. Максим Рильський і його помічник Костянтин Гуслистий, який свого часу був аспірантом Д. Яворницького, всупереч офіційному критичному ставленню до праць останнього, позитивно оцінили книжку дніпропетровського автора. І хоч це вже були часи відлиги, та не кожний з авторитетних українських учених і тоді наслідився б поступити так, як М. Рильський: схвалити до друку таку працю і навіть написати до неї хвилюючу передмову — "Запорізький характерник" (книжка мала кілька видань). М. Рильський був упевнений у правоті свого вчинку, бо, крім усього іншого, особисто знав Д. Яворницького і високо цінував його подвижницьку працю.

Що це була не випадковість, свідчить такий факт. Саме в цей час молодій співробітниці ІМФЕ Марії Шубравській, випускниці Дніпропетровського університету, було заплановано дослідження про фольклористичну та етнографічну діяльність Д. Яворницького, яке пізніше

творів Т. Шевченка, спогадів про Миколу Лисенка та Порфирія Мартиновича. Спадщиною бердяня О. Сластіона теж тривалий час цікавився В. Скрипка.

вийшло окремою книжкою, а згодом їй було доручено взяти найактивнішу участь у розробці плану та підготовці до друку 20-томного видання наукової і літературної спадщини Д. Яворницького. В. Скрипка наголошував на значенні наукових праць своєї землячки і ставився до неї з приязню та шанобою.

В ІМФЕ аспірант наполегливо вивчає українські, чеські і словацькі народні пісні та пише про них (в історико-порівняльному плані) кандидатську дисертацію під керівництвом відомого вченого-слависта, доктора філологічних наук, професора, репресованого в 30-х роках, а потім реабілітованого, прекрасної людини, настрої якої були співзвучні з настроями В. Скрипки, Миколи Івановича Кравцова.

Після закінчення аспірантури на підставі Рішення Вченої ради ІМФЕ АН України від 29.V.1962 року В. Скрипка був зарахований на посаду молодшого наукового співробітника у відділ словесного фольклору (групу славистики) цього ж Інституту. Через три роки (1965) він успішно захистив дисертацію. Тут В. Скрипка написав цілий ряд цікавих досліджень, опублікувавши їх на сторінках різних часописів та збірників, зокрема в журналі "Народна творчість та етнографія": "Фольклор у ранній творчості Т. Шевченка" (1960, № 3); "Слідами фольклориста В. В. Данилова (Експедиція в с. Анліївку)" (1966, № 4). На сторінках часопису "Радянське літературознавство" В. Скрипка публікує статтю "Чехословацькі вчені про українську пісню" (1961, № 1); пише і друкує ряд рецензій на різні видання — "Трагедія чеських Ліліц" ("Вітчизна", 1960, № 5); про Олексу Довбуша ("Людина і світ", 1965, № 8); "Ластівка з Пряшівщини" ("Народна творчість та етнографія", 1968, № 4); "Поєма про Марусю Чурай" ("Україна", 1968, № 9). До 20 статей і рецензій опублікував Скрипка до кінця 60-х років у різних газетах, журналах і збірниках.

Кілька статей В. Скрипка надрукував у збірниках, виданих "Науковою думкою", — "Чеська пісня в дослідженнях російських і українських славистів ХІХ — початку ХХ ст." (Міжслов'янські фольклористичні взаємини. — К., 1963); "Чеські, словацькі та українські пісні про солдатчину" (Славистичний збірник. — К., 1963) та ін.

В. Скрипка кохався в піснях, через які пізнавав думки і почуття народу. В автобіографії, яку він написав, коли вступав до аспірантури, Василь Микитович зазначав: "Потяг до аспірантури можна пояснити інтересом до многотрудної і почесної справи — вивчення фольклору". Молодий дослідник їздить у фольклорні експедиції по Україні, де живуть чехи й словаки, і записує від них фольклор, керує фольклорними експедиціями студентів Київського університету ім. Т. Г. Шевченка, які тепло відгукуються про свого керівника як ерудованого фахівця і прекрасну людину, виступає на славистичних конференціях в Києві, Одесі, Ужгороді, Чернівцях, Вінниці, на VI міжнародному з'їзді славистів у Празі, де молодий науковець зустрівся з багатьма вченими-славистами, серед яких був і пражанин Орест Злінський (син одного з найвидатніших мовознавців ХХ ст. Івана Злінського) — визначний український філолог, що зробив значний внесок у фольклористику, мовознавство, літературознавство, один з ініціаторів реалізації ідеї І. Франка та В. Гнатюка про створення Міжнародної асоціації україністів^{3а}. Знаменно, що ця ініціатива була висловлена на з'їзді славистів, який відбувся у вікопомному 1968 році — році народного повстання у Чехословаччині проти тоталітарної системи, яке сколихнуло весь світ і було однією із початкових причин правозахисного руху, що згодом призвів до розпаду тоталітарних режимів у всій Східній Європі.

До числа найближчих академічних друзів-однодумців В. Скрипки, що словом і ділом підтримували його в найскрутніші часи, всіляко заохочували до продовження вивчення спадщини митців і дослідників Півдня України, належала співробітниця Інституту МФЕ ім. М. Т. Рильського, уродженка Запоріжжя Тамара Булет. Для В. Скрипки, за його словами, вона була найавторитетнішою порадицею і посестрою.

О. Зілінський, зокрема, сприяв ознайомленню киян з найвидатнішими постатями української діаспорної поезії ХХ ст. (О. Олесь, Є. Маланюк, У Самчук, С. Черкасенко, О. Бургард-Клен та ін.). Власне у Празі ще в 20-х роках виникла славнозвісна празька школа української поезії, до якої й належали згадані тут інші поети (Л. Мосенлз, О. Лятуринська, О. Ольжич, О. Теліга, а також уродженець Єлисаветграда, співець козацького степу Ю. Дараган та ін.). Творчість більшості з них тісно пов'язана з Прагою і споріднена темами, стилем і світоглядом їхніх авторів⁴. Серед організаторів і натхненників цієї школи, яка відіграла важливу роль в історії української літератури, були земляки В. Скрипки Є. Маланюк і Д. Донцов. Під впливом ознайомлення із спадщиною цієї групи поетів В. Скрипка, за його словами, почав по-іншому сприймати історію української літератури ХХ ст. Що ж до О. Зілінського, то передусім завдяки йому кияни, перебуваючи у Чехії, почали відвідувати особливо пам'ятні для українців місця "златої Праги", зокрема могилу О. Олесья. Відвідав її і В. Скрипка, хоч це сприймалося гостро критично деякими представниками його оточення з числа радянських дослідників.

До кінця життя В. Скрипки О. Зілінський залишався для нього взірцем людини, громадського діяча і вченого. До речі, автор цих рядків теж із вдячністю згадує цього талановитого вченого, особливо співчутливу до людської біди особистість, громадсько-мужньої у прагненні подати допомогу колезі. Пригадую, як він ходив до М. Бажана, з яким був знайомий, з клопотанням, щоб той узяв мене на роботу, коли мене позбавили її в Академії Наук України. Тому для мене, як і для В. Скрипки, звістка про трагічну смерть його при загадкових обставинах (які тодішні офіційні кола ніяк не хотіли остаточно з'ясувати) була особливо тяжкою. В. Скрипка свого часу виступав із рецензіями на праці О. Зілінського, що, на жаль, в Україні друкувалися дуже мало.

Повернувшись із Праги, що дала наснагу для подальшої наукової роботи, В. Скрипка майже повністю переходить до вивчення української культури. У київському видавництві "Музична Україна" в серії "Українські народні пісні в записах письменників" В. Скрипка видає 1969 року упорядковану ним цікаву збірку "Українські народні пісні в записах Михайла Стельмаха". У вступній статті він зазначає: "У пісні — душа народу. Тому визначні митці саме через пісню вивчали народну душу. Тарас Шевченко і Марко Вовчок, Михайло Максимович і Борис Грінченко, Леся Українка і Іван Франко, Степан Руданський і Анатолій Свидницький не лише кохалися в народній пісні, а й записували її... Отож, збірка записів Михайла Стельмаха відбиває певну закономірність, стали прикмету нашої культури"⁵. В. Скрипка любив свою працю як фольклорист і самовіддано працював у цій галузі. Готуючи збірку до видання, він з магнітофоном проїхав слідами М. Стельмаха і записав там ряд пісень.

1970 року видавництво "Наукова думка" випустило в світ монографію В. Скрипки "Українська, чеська та словацька народна лірика (історико-порівняльне дослідження)", де розглядаються пісні весільні, про кохання, суспільно-побутові й історичні. У тому ж 1970 році науковець бере участь у Європейському симпозиумі "Фольклор і сучасний світ", що проходив у Києві.

В. Скрипка, як і Іван Світличний та Василь Стус, відзначався винятковою чуйністю до людського горя, ніжною любов'ю до родини, близьких людей, свого збідованого, але гордого й нескореного народу, мудрістю, патріотичною свідомістю українця, чесністю, високою моральністю, правдивістю і принциповістю. Він ненавидів зло, облуду, лицемірство і, в міру своїх сил та можливостей, боровся з ними.

Та підрізали крила завзятому й талановитому науковцю: його звільнили з улюбленої роботи 6.09.1972 року формально за скороченням штатів (фонду заробітної плати), а фактично з політичних мотивів, як

сказано у Постанові Бюро Президії НАН України № 281-Б від 26 грудня 1994 року.

Після багаторічних поневірянь на тимчасових роботах В. Скрипка, батько трьох синів, змушений був покинути Київ і виїхати 1986 року навіть до м. Кривого Рогу, з якого в той час через несприятливі там для проживання екологічні умови — викиди диму, сірки, чадного газу, подрібнених пилових часток індустріального центру, а також радіації, яку давали токівські та інші гранітні кар'єри, — виїздило багато людей, і влаштувався на роботу в Криворізькому педагогічному інституті професором на кафедрі української мови і літератури. Але і тут, працюючи на педагогічній ниві, В. Скрипка інтенсивно пише і друкує свої наукові праці.

Його, як фольклориста, вже давно боліло те, що часто підмінювалося поняття справжнього фольклору фальшивим, а це наносило шкоду суспільству і науці. Відповідно підмінювалося поняття і справжньої фольклористики фальшивою — лжефольклористикою. На цю тему, ще працюючи в ІМФЕ, В. Скрипка написав велику розвідку під назвою “Пісні гідропонним способом” (150 с. машинопису), де розглянув псевдонародні підробки під фольклор. Цю розвідку він давав читати Василю Стусові, за словами якого ця праця дала йому “багато поживи для думань” У своєму листі-рецензії В. Стус висловив цілий ряд критичних зауважень, серед них і таке, що бажано цю роботу надрукувати анонімно. Але за тих часів, 1970 рік, важко було й анонімно надрукувати, а праця мала 11 розділів, серед яких — “Бідна зозулиця”, “Праця — межа щастя”, “Фальсифікатори, або чи дуже помилявся О. І. Білецький” На основі цієї розвідки В. Скрипка опублікував тільки невелику статтю на сторінках академічного щомісячника “Слово і час” (1990, № 10) разом з листом-рецензією В. Стуса, скошеного в розквіті сил жорсткою косою тоталітарного режиму.

Процитуємо хоча б деякі рядки із короткого нового вступу В. Скрипки до раніше написаної статті, що надрукував свою працю “зادля нашого естетичного одужання” На публікацію надихало його те, що “свого часу ідея статті була підтримана Василем Стусом, лист якого подано в кінці статті. Чимало з його побажань я виконав, доопрацювавши статтю (раніше вона називалася “Скіпетр і пісня”).

Серед суттєвих зауважень В. Стуса, які врахував автор, було й таке (і, гадаємо, найголовніше): “єдиний, як на мене, можливий стилістичний план-болло. В кожному разі все треба бачити з його висоти, бо все тут — про такі речі, які не можуть (мені здається) бути темою бурлеску, посміховиська, кепкування” (с. 74). В. Скрипка відзначався певною схильністю до іронії. Захопившись темою дослідження, міг легко збитися з поважного тону на сатиру, бурлеск, за якими загубилося б основне — біль. Цього й побоювався В. Стус, тому і застеріг потовариськи автора статті, щоб цього не сталося. До того ж, у полемічному запалі В. Скрипка міг інколи майже всю вину за незадовільний стан вивчення народної творчості перекласти лише на дослідників, не повністю враховуючи ті соціально-політичні умови за тоталітарного режиму, що породжували такий стан. Тому й основне завдання своєї роботи вбачав у тому, що “вона хоч декого отверезить, застереже од непростимого гріха для науковця — фальші...”⁵ І, треба зазначити, мабуть, під впливом В. Стуса у цій статті згодом з'явилися рядки, в яких автор говорить про всю складність умов, у яких доводилося працювати тоді народознавцям, звинувачуючи не лише самих тих вчених-дослідників, а і ті жорстокі обставини, в яких вони були змушені працювати.

Що ж до і давніх і нових зразків народної пісні, то В. Скрипка високо цінував їх, бо ж у них, за його словами, “людина висловила свої заповітні думи і прагнення: возвеличила працю і кохання, честь і вірність, осудила в ім'я добра і справедливості зло у всіх його проявах. Усі радощі й печалі трудящої людини вилились у пісні в досконалій, зворушливій і безпосередній формі”⁶ Тому й вибрав предметом свого до-

слідження народну пісню, сягнувши на поле чеське і словацьке, де, за словами дослідника, “досить виразно проявляється національна своєрідність” Зокрема, він розглядає пісню ліричну, бо власне “вагу ліричних пісень в культурному розвитку окремої людини важко переоцінити. Вони мають велику ідейно-естетичну цінність і впливають на формування моралі трудового люду і в наш час. Великий виховний вплив ліричних пісень пояснюється народними масами протягом тисячоліть”⁷

Статті В. Скрипки здебільшого невеликі, але вони цікаві за змістом, сміливі та актуальні. Ось, наприклад, його стаття-мініатюра “Зимовий дитих поета”, присвячена 100-річчю від дня народження Максима Рильського, колишнього директора Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН України, якого добре знали як людину мудру, справедливу, гуманну, людину трагічної долі, що, як і сотні таких особистостей, стали певною мірою жертвою тоталітарного режиму, хоч і не були розстріляні чи заслані на каторгу.

Він зазнав пекельних душевних мук, будучи безсилим зупинити злочинні, антинародні дії представників жорстокої тоталітарної системи. “Жодній літературі світу, — справедливо пише В. Скрипка, — не випала така трагічна доля, як українській. У революцію розстріляні білими Чумак, Михайличенко, Заливчий, потім терор червоних, “своїх” — Чупринка, Зеров, Филипович, Драй-Хмара, Семенко й інші. Та живі мали позаздрити мертвим, бо їм чи не найважче було, недовмерлим, не достріляним, на румовищах. Серед них — і Рильському” До речі, текст етюду “Зимовий дитих поета” В. Скрипка виголосив у Києві 1995 року на міжнародній конференції “Максим Рильський і світова культура з погляду сучасності” присвяченій 100-річчю від дня народження поета і вченого.

В. Скрипку приваблювали серед українських письменників особливо яскраві постаті. До таких належить Іван Багряний, про якого В. Скрипка хвилююче пише на сторінках двотижневого часопису “Кур’єр Кривбасу” Дослідник підкреслює духовну велич і моральну силу цього визначного письменника і громадського діяча. Так, на сторінках “Кур’єра Кривбасу” за 1996 рік (№ 55—56) у статті “Д’горі й аванті (вперед) Івана Багряного” В. Скрипка особливо наголошує, що це “письменник, політик, борець за волю” Принагідно, автор зазначає, що І. Багряний у Кривому Розі мав побратима Михайла Пронченка, родом з Апостолівщини, що був поетом і журналістом, автором збірки поезій “Кобза” (Кривий Ріг — 1941, Дніпропетровськ — 1945). Як бандерівця його розстріляло гестапо у Кривому Розі 2 лютого 1942 року. Поета і воїна спіткала доля Олени Теліги, Олега Ольжича та ін.

В. Скрипка підкреслює, що твори І. Багряного треба більше видавати в Україні (частково це вже зроблено). Письменник помер на чужині на 58 році життя. Він не побачив надрукованим свого найкращого твору “Людина біжить над прірвою” “Як на мене, — акцентує В. Скрипка, — це унікальне явище у світовій літературі і в усьому доробку митця. Якась жахлива магія безвиході. Людина діє на грані вичерпності, аж ірреально, бо й увесь світ утоплено в тумані, а інакше й не можна ні жити, ні вижити. Чому асоціативно на згадку приходить вірш Багряного:

Ні шовкових рос. Ні пісень нема.
Лиш одні сніги та липкий туман.
Впав на груди піль, на печаль гаїв...
Щоб оцей туман та сніги поїв (1927).

А, може, це йде у митця від народної пісні з її великою тугою за справедливістю — “туман поле покриває” Аж думаю, чи літають птахи в тумані? Десь-то ніби бачилося, як ворони виринали одна по одній. Що таке туман — це може знати тільки степовик” (с. 34). Гострий зір автора шукав у навколишньому середовищі аналогій до того, що описано в творах І. Багряного.

Проживаючи в Кривому Розі, В. Скрипка, крім педагогічної й наукової діяльності, брав активну участь у громадській роботі міста. Він був головою Криворізького міського об'єднання "Просвіта" ім. Т. Г. Шевченка, виступав на захист української мови.

1994 року В. Скрипка брав участь у з'їзді Християнсько-демократичної партії, що відбувся на Закарпатті. Коли приймали статут, він запропонував дописати в ньому пункт про українську мову, яка повинна звучати і в установах, і скрізь по Україні. Друге, що треба, на його думку, дописати в статуті — це екологія. Спираючись на свідчення лікарів Кривого Рогу, В. Скрипка сказав, що тут почалася велика трагедія: немає нормальної народжуваності. У Кривому Розі багато дітей появляється на світ хворими через велике забруднення повітря, продуктів харчування, води. У своїй передвиборній програмі кандидата у народні депутати України від Апостолівського виборчого округу № 98 В. Скрипка серед інших завдань, якщо його оберуть депутатом, обіцяв виступати за розробку ефективних заходів у боротьбі з екологічною бідною апостолівсько-криворізького регіону.

Нам здається, що В. Скрипка реалізував тільки частину свого творчого потенціалу (хоча написав понад 100 праць). Сумна доля судилася його багаторічній праці над науковою і культурною спадщиною Василя Кравченка і Трохима Зіньківського, на підготовку до друку якої пішло кілька десятиліть. Як згадано вище, лише частина цієї спадщини опублікована в періодичних виданнях, зокрема на сторінках жур. "Неопалима купина". І все ж сподіваємося, що ці праці таки побачать світ.

З великих планів — видати літературні та наукові твори Трохима Зіньківського та Василя Кравченка (спадщину останнього планував видати у двох томах), — опублікував тільки окремі статті. Так, у журналі "Народна творчість та етнографія" (№ 6 за 1970 р.) В. Скрипка надрукував нарис про Василя Кравченка — видатного фольклориста, етнографа, діалектолога і педагога. "На жаль, — пише В. Скрипка, — близько десяти його праць (окремі книги) залишились не виданими. Чи не найцікавішою з них є "Монографічне вивчення Марклевської порцелянової фабрики" Вона, зокрема, містить креслення, фото, акварельні малюнки продукції — 300 зразків; її текст досягає 500 сторінок машинопису" (с. 57). На думку дослідника, внесок Кравченка у народознавство такий великий, що його праця заслуговує монографічного висвітлення. Тут розміщено й фото В. Кравченка 1910 року та фото, на якому зображено Василя Кравченка і Василя Стефаніка у колі родичів та знайомих.

Особливо велика заслуга В. Скрипки перед українською громадськістю в тому, що йому вдалося записати на магнітофонну стрічку 1990 року спогади видатної української діячки, співзасновниці Української Громадської групи сприяння виконанню гельсінських угод, багаторічного в'язня сталінських і брежнєвських таборів — ГУЛАГів Оксани Мешко, якій тоді виповнилося 85 років. Йому вдалося надрукувати їх на сторінках "Кур'єра Кривбасу" за 1994 рік (№№ 2—5). Хтозна, чи мали б ми нині такі цінні матеріали про учасників правозахисного руху, борців за волю України в ХХ столітті, до яких належала і Оксана Мешко, якби не В. Скрипка. Адже багато непересічних людей забрали з собою на той світ неоціненні свідчення, що стосуються нелегкого життя нашого народу і його високої духовності. Повагу правозахисників О. Мешко заслужила тим, що піклувалася про переслідуваних тоталітарним режимом визначних патріотів, чим могла допомагала їхнім родинам, коли ті опинялися в скрутному становищі, організувала чимало цікавих літературно-мистецьких вечорів у Києві та за його межами. Ця праця В. Скрипки про таку визначну людину високо оцінена громадськістю України.

Якось Святійший Патріарх Київський і всієї Руси-України Володимир Романюк сказав: "Духовні подвиги не пропадають марно. Завжди знай-

деться хтось засвідчити про них” Ці слова ми зацитували із книжки Оксани Мешко “Свідчу” в записах В. Скрипки, яку підготував до друку, розшифрувавши касети із записами В. Скрипки і доповнивши окремими штрихами, Василь Овсієнко. “Мабуть, для того 31 січня і 1 лютого того 1990 року, — зазначає В. Овсієнко у вступному слові до книжки, — Господь і спрямував стопи добродія Василя Скрипки в помешкання Оксани Яківни, де записав він її автобіографічну розповідь — чесну, драматичну, достойну, високу стилем і величну духом — бо такою була ця українська жінка. Про самовіддану материнську любов, про захист права й гідності кожного з нас, про вілчайдушну боротьбу самотньої літньої жінки з цілою чужинецькою імперією зла, з цілим сонмищем стукачів, оперів, катєбістів, психіатрів, слідчих, суддів, конвоїв і наглядачів...

Це свідчення нащадкам, щоб знали, яку неоціненну вартість боронило покоління шістдесятників — і вибороло для них — свободу слова, найважливішу із свобод.

Це — щоб ми оглядалися, з ким поруч ходимо по цій землі. І вчасно пошанували тих, хто з нами буде вже недовго”

Високо цінував О. Мешко — цю велику подвижницю в громадському і духовному житті України, яка стільки перенесла мук за її волю і, фактично, символізувала собою багатостраждальну, безправну, але нескорену Україну, Василь Скрипка і тому вирішив записати її спогади про своє життя. Ще наведемо з тієї книжки слова В. Скрипки, де дається і висока оцінка Оксані Мешко і українському народові.

“Чверть століття, — пише Скрипка, налаштувавшись записувати розповідь О. Мешко, — як ми з вами, Оксано Яківно, знайомі, із шістдесятих років, коли я працював в Інституті фольклору в Києві. Тоді ми зустрічалися частіше, а в сімдесятих була велика перерва: мене звільнили з роботи і спровадили до Кривого Рогу, потім Вас ув’язнили. Але знайте, що в моїх помислах, у моєму серці Ви завжди стояли високо...

Коли я почув, що Вас, 76-річну, запроторили у заслання десь аж на берег Охотського моря — як стерпла вся моя душа... яким же жорсткосердним треба бути, безпорадним і приреченим... Ви розповідали, як там по три доби мело, замітало Вас у хатині, а Ви мусили пляшку обіцяти тому, хто Вас наступного разу відкопає. А тим людям наглядачі ваші забороняли відкопувати...

Ви таки виборсалися зі снігів.

Коли я розповів цю печальну притчу про Вас своїм землякам, то один сказав:

— Якби п’ять таких бабусь на Україну, то все КГБ мало б інфаркт”

А далі, розмірковуючи над долею свого народу, зокрема з Наддніпрянщини, де значною мірою знищена національна свідомість, і захоплюючись галичанами, де національна свідомість вища, а також молоддю, що горнеться до нього, бо любить і поважає її, як і шанує літніх людей за їх мудрість і високу духовність, В. Скрипка пише:

“Я трохи знаю народ. Мене люблять молоді, бо вмю з ними розмовляти. Я люблю старих людей, бо знаю, що треба припадати до їхніх слідів, щоб оживити свій дух... Якби нам років через десять зустрітися та погомоніти: так же багато зміниться... Як казав мій дід Стець: так хочеться пожити й побачити, що ж далі буде.

Бував я в середовищі галичан. Горді люди. Навіть над столом не нахиляться, ложку несучи. Прямостоячи живуть. Я казав їм:

— Ой люди-люди, якби ви знали. Що було з нами, наддніпрянцями... У вас тут половина людей кришталевих, у наших степах добре, як із тисячі один такий, що думає про Україну...”

А Ви ж, Оксано Яківно, теж зі степів, а дійшли до висот, на яких Вас усі бачать і поважають. А подивляючи Вас, і самі стають людьми...

Вітаючи Вас із 85-літтям, бажаю Вам нову круглу дату зустріти у вільній, Самостійній Україні”

Але, на превеликий жаль, не довелось Оксані Яківні дожити до незалежної України, бо Акт про незалежність України був проголошений 24 серпня 1991 року, а вона відійшла у вічність 2 січня 1991 року.

Записавши цінну оповідь від Оксани Мешко про її страдницьке та водночас і героїчне життя, В. Скрипка наводить у книжці цікаву, сповнену глибоким філософським змістом, київську легенду про церкву. (Цю легенду докладно досліджували В. Гнатюк, І. Франко, В. Щурат та ін.) В цьому алегоричному образі він уявив Україну та вірну її дочку Оксану Мешко. Закінчується оповідь притчею, в якій оповідається про те, як будували люди дзвіницю. Що зведуть будівничі за день — за ніч усе падає в землю. І так щоразу. Аж поки будівничі настільки дружно взялися, що з досвіта й до смерку вивели стіни, і купол, і хреста поставили. А на ранок — о диво! — перед очима настала споруда до неба, бо все, що робили вони раніше, піднялося із землі. Чи не отак з нашою Україною. І мені захотілося згадати жінку, яку знав чверть століття. Вона жила однією ідеєю: вільна Україна. Ця ідея вела її все життя і, очевидно, давала здоров'я перенести неймовірні муки, тортури і злигодні.

Книжка “Свідчу” Оксани Мешко в записі Василя Скрипки створена з великою любов'ю та сумлінністю і Василем Скрипкою, і Василем Овсієнком, який готував книжку до друку, і Олесем Сергієнком, що разом з Овсієнком (обидва колишні політв'язні) дописував пропущене, уточнював, подав численні фотографії матері, що є окрасою книжки, зримо доповнюючи зміст оповіді.

В. Скрипка мав письменницький талант. У часописі “Кур'єр Кривбасу” за 1995 рік (№ 29, с. 25) він опублікував гарний психологічний етюд про лихоліття Другої світової війни “Яблуко”. На жаль, письменницьке обдарування йому так і не вдалося реалізувати.

В. Скрипка цікавився такими питаннями з життя українського народу, як трагічні сторінки штучного голоду в 1933 році, який виморив понад 8 мільйонів людей. На сторінках місцевого часопису “Звезда” він вів рубрику “У пазурах звіра 666”, де публікував і свої міркування про цей страшний час і подавав записи студентів, які підготували цілу збірку про голод 1933 року. “...Народні оповіді про жажливий час 33-го року, — зазначає В. Скрипка, — здатні учити наших митців так, як писав Василь Стефаник”⁶

На запрошення Альбертського університету (Канада) у 1991 році В. Скрипка їздив до Канади, де вів семінарські заняття із народознавства, виступив перед парафіянами храму св. Івана у Едмонтоні. В. Скрипка висувався кандидатом у народні депутати України від Апостолівського виборчого округу № 98 у 1994 році. У передвиборній програмі, спрямованій на захист людини, народу, України, природи, В. Скрипка своїм кредом проголосив: “Мої святощі — Праця, Правда і Пісня”. Але, на жаль, депутатом не став, бо мав суперника, якого підтримували можновладці. На передвиборній програмі він написав: “Вибори 24.07.94 — програв замміністра”. З кола своїх тогочасних зацікавлень він назвав творчість Т. Зіньківського, І. Багряного та голодомори 1933 і 1947 років, спогади про які підготував до видання.

Відомості про життя і діяльність В. Скрипки внесені до 23 тому відомого словника “Хто є хто”, який виходить у Кембріджі.

Серед інших письменників йому припала до душі творчість Василя Барки, де тема великого горя України — голодомору знайшла своє втілення. У серпні 1997 року В. Скрипка надрукував у “Кур'єрі Кривбасу” цікаву статтю “Есканізм Василя Барки”. Стисло розповідаючи про тяжке життя В. Барки, що був хворий на очі та скитався на чужині, В. Скрипка зосереджує свою увагу на відомому творі письменника “Жовтий князь”, у якому з великим болем у серці зображено жахливі картини голоду на Кубані 1933—1934-х років, коли вимерла третина селян, а сам В. Барка ледве вижив тоді. Автор статті інформує читача, що за твором “Жовтий

князь” який перекладений французькою мовою. створено фільм “Год 1933”, згадує також роман В. Барки “Спокутник і ключ землі” Це, очевидно, була остання стаття В. Скрипки, яку він надрукував.

В. Скрипка належав до тих українських активних діячів науки і культури, які пильно стежили за новинами, передусім тими, що стосувалися України, і намагалися якнайшвидше поширити їх серед народу, якщо ці новини були важливими. Показовий такий факт: коли в минулому році у Києві вийшла у світ книжка про великого мученика за Україну Святійшого Патріарха Київського і всієї Руси-України Володимира Романюка під назвою “Патріарх — Великомученик”, про яку нині мало хто ще знає, В. Скрипка роздобув її і заніс для реклами до редакції місцевого часопису “Кур’єр Кривбасу”, на сторінках якого друкував свої статті про видатного українського письменника з діаспори Івана Барку та ін. “Тримаючи в руках цю книгу Івана Гнатюка, — читаємо в часописі “Кур’єр Кривбасу” за жовтень—листопад 1997 року в рубриці “Книгопанорама” на с. 226, — з глибоким сумом думаємо про те, що приніс її до редакції “Кур’єра Кривбасу” за декілька днів до раптової смерті незабутній Василь Микитович Скрипка — 20 вересня 1997 р. Б. він об’єднався з Вічним Небом України”

Тут же вміщена й фотокопія обкладинки книжки, на якій в центрі фотографія Патріарха В. Романюка, обрамлена українським орнаментом. Таким чином, через часопис В. Скрипка поінформував про цю, очевидно, цікаву книжку І. Гнатюка українського читача, і не лише його, але й читача багатьох країн світу: Австралії, Австрії, Бельгії, Білорусі, Бразилії, Великобританії, Канади, Нідерландів, Німеччини, Польщі, Росії, Румунії, Словаччини, США, Франції, Чехії, Швеції, куди цей часопис надсилається з України.

В. Скрипка виховав чимало свідомих громадян України, серед них ряд науковців. Та життя цієї прекрасної людини несподівано обірвалося в розквіті творчих сил. Не стало чудового педагога, вченого, громадського діяча.

21 вересня 1997 року рідні, друзі та велике коло педагогів Кривого Рогу проводили в останню путь нащадка запорізьких козаків, учасника руху за права кожної людської особистості і за права кожного народу мати свою державу, свою мову і свою пісню.

Поховали Василя Скрипку в його рідному селі біля могили матері, яку він дуже любив. Царства небесного Тобі, друже! Ми не забудемо тебе ніколи.

Київ

¹ “Слово і час” — 1996. — № 4—5. — С. 5.

² *Неврлий М.* “Муза болю, гніву, боротьби” // Євген Маланюк. Поезії. — К., 1992. — С. 6. Див. також: *Неврлий М.* Празька поетична школа // “Муза любові і боротьби”: Українська поезія пражської школи. — К., 1995.

³ Писання Трохима Зінківського — Львів, 1896. — Кн. 2. — С. 76.

^{3a} *Мушинка М.* Орест Зілінський і його внесок в українську фольклористику // Народна творчість та етнографія. — 1993. — № 5—6. — С. 26.

⁴ Українські народні пісні в записах Михайла Стельмаха. — К. 1969. — С. 3.

⁵ *Скрипка В.* З пісні слова не викинеш // Слово і час. — 1990. — № 10. — С. 74.

⁶ *Скрипка В. М.* Українська, чеська та словацька народна лірика. — К. 1970. — С. 5.

⁷ Там же.

⁸ “Звезда-4” за жовтень. — І 32 (43). — С. 6.

БОЖЕ, ТИ КАЖЕШ

Боже, Ти кажеш всім веселитись,
Хотяй до ока тиснеш сльоза,
І ми послухні приказу Твому,
Скажем, най дієсь воля Твоя.
І все чи в шастю, чи в лихий долі,
Будем співати пісню любови.

Но щоб співати в горю й недолі,
То нам потрібна ласка Твоя;
О, спомагай нас — зішлеш терпіння;
Втвори нам й Серце, Боже, Своє:
А все чи в шастю, чи в лихий долі,
Будем співати пісню любови.